AmCham Latvia
Thought leadership hub

VESELĪBAS APRŪPES BUDŽETAM NEPIECIEŠAMS ILGTSPĒJĪGS RISINĀJUMS

AMERIKAS TIRDZNIECĪBAS PALĀTAS LATVIJĀ
VIEDOKĻA ZIŅOJUMS

2021

Zinta Jansone
Amerikas Tirdzniecības palātas Latvijā prezidente un valdes priekšsēdētāja

> Viens no galvenajiem faktoriem investīciju piesaistei un ekonomiskai izaugsmei ir atbilstoša talantu un darbaspēka pieejamība. Mūsu ieskatā nepieciešams nodrošināt cilvēkresursus, kas ir veseli, strādātspējīgi un ar mūsdienīgām prasmēm. Latvijas demogrāfiskā situācija pēdējās desmitgadēs ir kritiska un kļuvusi ne vien par ekonomiku bremzējošu faktoru, bet par tiešu draudu valsts ilgtspējai. Lai gan pēdējos gados novērojami nelieli uzlabojumi, ņemot vērā straujo iedzīvotāju skaita samazināšanos, ir nepieciešami lielāki un mērķtiecīgāki valsts ieguldījumi veselības aprūpē, kas palīdzētu paaugstināt iedzīvotāju mūža ilgumu, labā veselībā pavadītos dzīves gadus, samazināt invaliditāti un hronisku slimību izplatību.

Amerikas Tirdzniecības palāta Latvijā (AmCham) atzinīgi novērtē valdības darbu pie 2022.gada veselības aprūpes budžeta veidošanas un rastā kompromisa. Vienlaikus atbalstām nepieciešamību veselības aprūpē investēt vairāk līdzekļu, tuvinot Latvijas veselības aprūpes finansējumu Eiropas Savienības valstu vidējam rādītājam.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam ir noteikts, ka investīcijas cilvēkkapitālā ir prioritārs ilgtermiņa uzdevums un veselība ir būtisks priekšnoteikums cilvēkkapitāla saglabāšanai un ekonomiskajai izaugsmei. **Valdības deklarācijā** ietverta apņemšanās izveidot ilgtspējīgu veselības aprūpes finansēšanas modeli un palielināt publiskā sektora finansējumu veselības aprūpei.[1]

Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.-2027.gadam projektā noteikta apņemšanās pagarināt jaundzimušo vidējo paredzamo mūža ilgumu par 1,5 gadiem neatkarīgi no dzimuma.[2] Pastāv cieša sakarība – jo vairāk valsts investē veselības aprūpē, jo garāks paredzamais mūža ilgums un mazāk priekšlaicīgi zaudēto mūža gadu (skat.1.att.). **Tādējādi veselības aprūpes finansējuma nodrošinājums ir būtisks valstī noteikto sabiedrības veselības mērķu[3] sasniegšanai un cilvēkkapitāla saglabāšanai** – priekšlaicīgas mirstības samazināšanai, jaundzimušo paredzamā mūža ilguma pieaugumam, veselīgi nodzīvoto gadu pieaugumam un dzīvildzes pagarināšanai.

Ilgtspējīgi ieguldījumi veselības aprūpē - ilgtspējīga ekonomiskā izaugsme

Paredzamais mūža ilgums
75,5 gadi
IKP - 4,2 %

Paredzamais mūža ilgums
78,5 gadi
IKP - 5,3 %

Paredzamais mūža ilgums
81,3 gadi
IKP - 7,0 %

Valsts apmaksātie veselības aprūpes pakalpojumi, potenciāli zaudētie dzīves gadi un iedzīvotāju paredzamā dzīvildze Latvijā 2011.-2019.gadā[4]

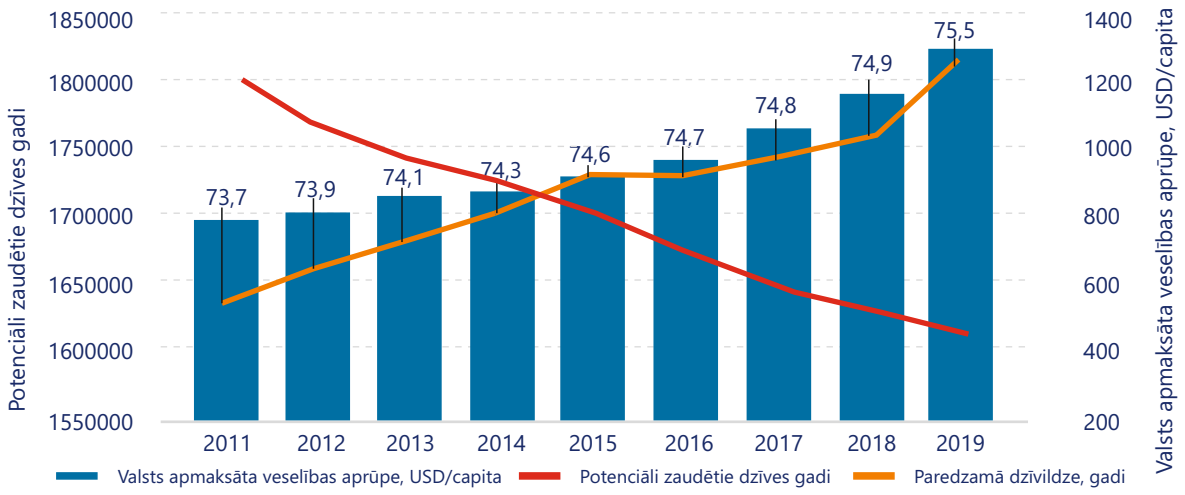

Atbilstoši Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) 2019.gada datiem,[5] **valsts budžeta finansējums** Latvijā uz vienu iedzīvotāju bija 1275 ASV dolāri, Lietuvā – 1810 ASV dolāri, bet Igaunijā – 1867 ASV dolāri. Finansējums Lietuvā un Igaunijā turpina konsekventi pieaugt – prognozētais finansējums 2020.gadam ir 1952 un 2305 ASV dolāri uz vienu iedzīvotāju attiecīgi.

Vidēji OECD valstīs un Eiropas Savienībā (ES) veselības aprūpes finansējums no valsts budžeta 2019.gadā sastādīja 7,0%, bet Latvijā 4,2% no IKP. Salīdzinājumā ar Latviju, mūsu kaimiņvalstīs ieguldījumi veselībā tajā pašā periodā bija lielāki par 48% Lietuvā (6,2% no IKP) un par 26% Igaunijā (5,3% no IKP).[6] Atbilstoši Veselības ministrijas prognozēm,[7] 2022.gadā veselības aprūpes budžets Latvijā ir paredzēts 4,51% no IKP apmērā, joprojām būtiski atpaliekot no ES vidējā un mūsu kaimiņvalstu rādītājiem.

VALSTS BUDŽETA FINANSĒJUMS 2019
uz vienu iedzīvotāju

Latvijā laika periodā no 2011. līdz 2019.gadam dzīvildze pieauga par 1,8 gadiem, taču Igaunija un Lietuva ar lielākiem ieguldījumiem veselības aprūpē (attiecīgi par 62% un 50%) panāca paredzamās dzīvildzes pieaugumu par 2,4 (par 33% vairāk nekā Latvijā) un 2,8 gadiem (par 55% vairāk nekā Latvijā).[8]

Pasliktinoties Latvijas demogrāfiskajai situācijai, darbaspēka resursu pieejamība un cilvēku kapacitāte un veselība kļūst par valsts konkurētspēju un investīciju piesaisti bremzējošu faktoru. Viens no iemesliem, kādēļ vidējā vecuma vīriešu vidū ir zems nodarbinātības līmenis, ir strauja veselības stāvokļa pasliktināšanās.

Ja Latvija prioritizētu investīcijas veselības aprūpē jau kopš 2000.gada, tad šobrīd Latvijā būtu par 60 000 vairāk iedzīvotāju, ik gadu tiktu saglabātas 4 000 dzīvības, būtu par 40 000 vairāk cilvēku darbaspējīgā vecumā, kas veicinātu ātrāku ekonomisko izaugsmi, nodrošinot 0,2% IKP pieaugumu katru gadu, kā rezultātā **Latvijas IKP šodien būtu par 4% lielāks, nekā tagad.**[9]

Ja Latvija prioritizētu investīcijas veselības aprūpē kopš 2000.gada:

IEDZĪVOTĀJI

4 000
SAGLABĀTAS DZĪVĪBAS

PAR **60 000**
VAIRĀK IEDZĪVOTĀJU

NODARBINĀTĪBA

PAR **40 000**
VAIRĀK CILVĒKU DARBASPĒJĪGĀ VECUMĀ

EKONOMISKĀ IZAUGSME

PAR **0,2%** LIELĀKS IKP PIEAUGUMS IK GADU

PAR **4%** LIELĀKS IKP

Zems valsts finansējums un augsti pacientu maksājumi ir Latvijai kritisks jautājums, uz ko norādīts gan OECD ziņojumā par valsts veselības sistēmu,[10] gan ES Padomes īpašajās rekomendācijās Latvijai.[11] Tajos pausts ieteikums palielināt valsts finansējumu veselības aprūpei, lai nodrošinātu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, un samazinātu indivīdu maksājumus, nodrošinot vienlīdzīgākas iespējas saņemt veselības aprūpes pakalpojumus.

Tā, piemēram, vēža apkarošanu Eiropas Komisija ir noteikusi kā veselības jomas prioritāti.[12] Atbilstoši tam izveidots Eiropas plāns cīņai pret vēzi,[13] kurā iezīmēti 12 augstas ietekmes mērķi, tostarp: mazināt nevienlīdzību, veicināt dzīvildzes un dzīves kvalitātes pagarināšanos, uzlabot piekļuvi veselības iznākumus uzlabojošām inovācijām. Arī Latvijā, sadarbojoties dažādām nozarēm,[14] ir sagatavots plāns onkoloģisko slimību ierobežošanai,[15] kam nākamā gada budžetā plānots nodrošināt trešdaļu no nepieciešamajiem līdzekļiem.[16]

Onkoloģiskās slimības ir **otrais biežākais nāves cēlonis Latvijā**. Laikā no 2010.līdz 2020.gadam no onkoloģiskām slimībām nomira vairāk nekā 66 000 Latvijas iedzīvotāji, no kuriem gandrīz 30% nomira priekšlaicīgi – darbaspējīgā vecumā (līdz 64 gadiem). Turklāt mirstība ekonomiski aktīvajā vecuma grupā 10 gadu laikā nav būtiski mainījusies un kopumā šajā laika periodā ir zaudēti **175 952 dzīves gadi**, radot Latvijai IKP zaudējumus **vismaz 2,174 miljardu EUR apjomā** (kā neiegūtais IKP faktiskajās cenās par attiecīgo gadu periodā no 2010.-2020.gadam) uz populāciju kopumā. Ja skatāmies uz zaudējumiem, kas rodas nodarbināto vecuma grupā, tad **IKP zaudējumi 10 gadu laikā mērāmi 4,8 miljardu EUR apmērā**.[17;18] Bez tam IKP zaudējumi gadu no gada palielinās, jo pieaug sabiedrības labklājība, tādējādi radot lielāku negatīvo ietekmi uz ekonomiku un iezīmējot riskus Latvijas ilgtspējīgai attīstībai.

Ilgstpējīgs, prognozējams valsts budžets veselības aprūpei nodrošina iedzīvotāju veselības saglabāšanu un kvalitatīvi nodzīvoto gadu pieaugumu, tādējādi veicinot nodarbinātību un nacionālās ekonomikas konkurētspēju. Lai sasniegtu valstī noteiktos sabiedrības veselības politikas mērķus un Samazinātu hronisko slimību, tostarp vēža negatīvo ietekmi uz cilvēkiem, sabiedrības veselību un valsts ekonomiku kopumā, ir svarīgi īstenot sabiedrības veselības politikā definētos pasākumus pilnā apjomā, arī attiecībā uz onkoloģiskajām saslimšanām.

To iespējams īstenot tikai ar atbilstošu ilgtermiņa līdzekļu piesaisti. Ņemot vērā, ka veselības aprūpes nozarei 2022.gadā no nepieciešamā papildu līdzekļu apmēra ir piešķirta aptuveni trešā daļa, hroniski trūkstošās investīcijas nozarei draud turpināt atstāt negatīvu ietekmi uz iedzīvotāju veselību, jo piešķirtais finansējums regulāri nenosedz gadiem uzkrātas vajadzības.

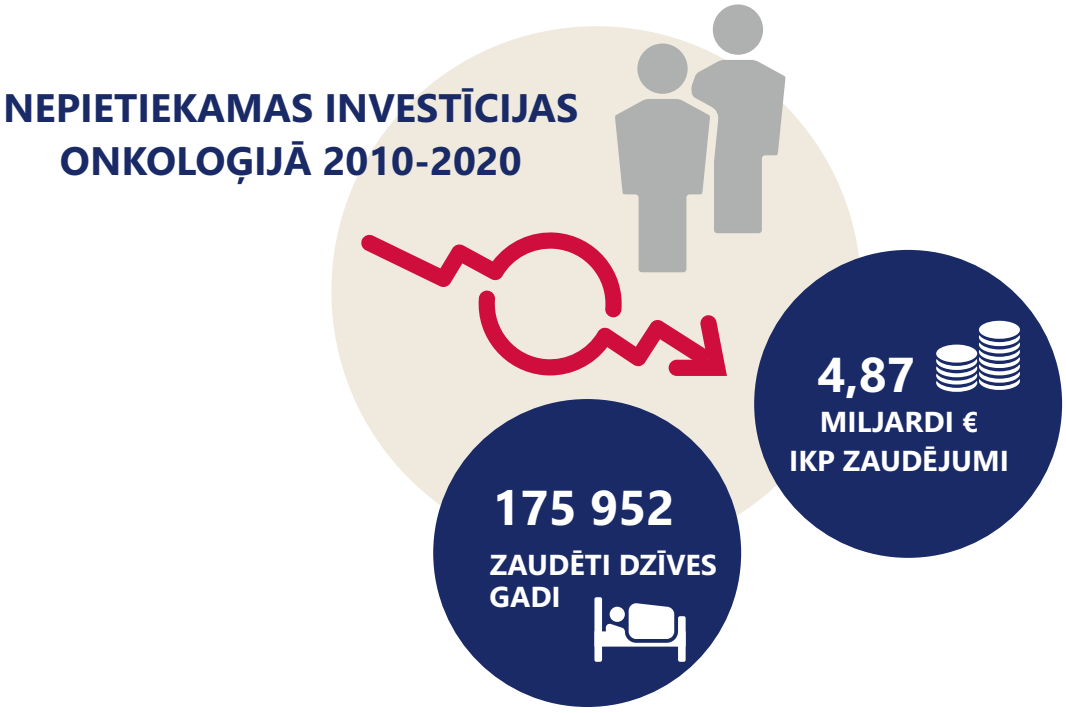

Rekomendācijas

Paaugstināt valsts bāzes budžetu veselības aprūpei, lai palielinātu Latvijas iedzīvotāju paredzamā mūža ilgumu, samazinātu mirstību un pagarinātu dzīvildzi, tādējādi nodrošinot vesela un produktīva darbspēka pieejamību un nacionālās ekonomikas konkurētspējai un ilgtspējai.

Aicinām izvērtēt iespēju sasaistīt veselības aprūpes budžetu ar IKP pieaugumu tā, lai līdz 2027.gadam no valsts budžeta ieguldītā summa veselības aprūpē būtu līdzvērtīga ES vidējam rādītājam.

Nodrošināt finansējumu onkoloģisko slimību ierobežošanai atbilstoši Veselības ministrijas, pacientu organizāciju, sadarbības partneru, veselības aprūpes speciālistu un privātā sektora kopīgi izstrādātajam Veselības aprūpes pakalpojumu onkoloģijas jomā uzlabošanas plāna 2022.–2024.gadam projektam un nekavējoties uzsākt visaptveroša onkoloģijas pacientu reģistra izstrādi. Reģistrs ir kritiski nepieciešams, lai uzsāktu visaptverošu pacientu datu uzkrāšanu, tādējādi nodrošinot uz pieredzi balstītu ārstniecības lēmumu pieņemšanu, datos balstītu politikas izstrādi un finansējuma piešķiršanas pamatojumu, kā arī mērķtiecīgi likvidētu šķēršļus pacienta ceļā un pamatotu izmaksu efektīvu pakalpojumu līgumu slēgšanu vēža aprūpes jomā.

Ilgtspējīgi ieguldījumi veselības aprūpē - ilgtspējīga ekonomiskā izaugsme

Paredzamais mūža ilgums
75,5 gadi
IKP - 4,2 %

Paredzamais mūža ilgums
78,5 gadi
IKP - 5,3 %

Paredzamais mūža ilgums
81,3 gadi
IKP - 7,0 %

Valsts apmaksātie veselības aprūpes pakalpojumi, potenciāli zaudētie dzīves gadi un iedzīvotāju paredzamā dzīvildze Latvijā 2011.-2019.gadā

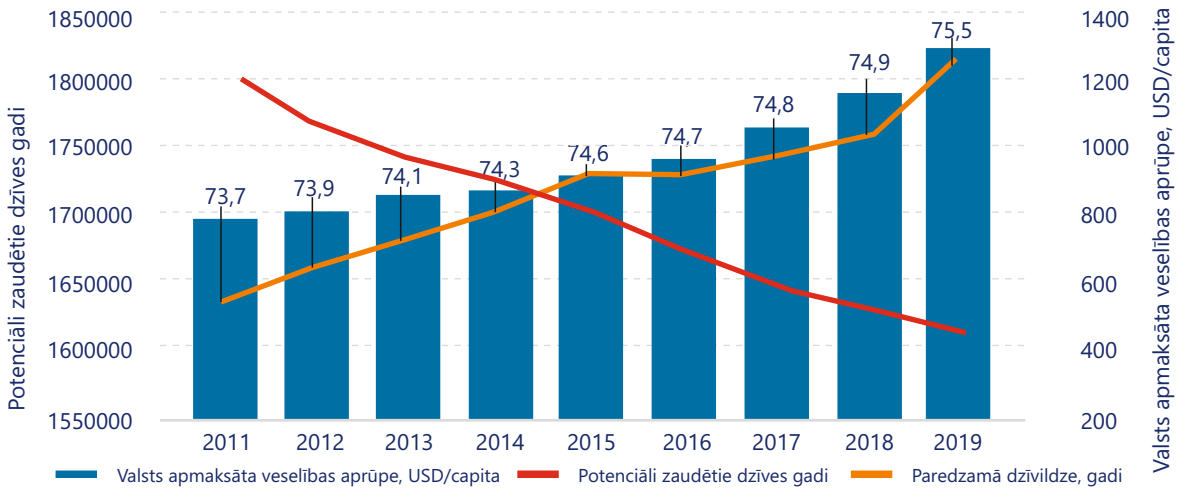

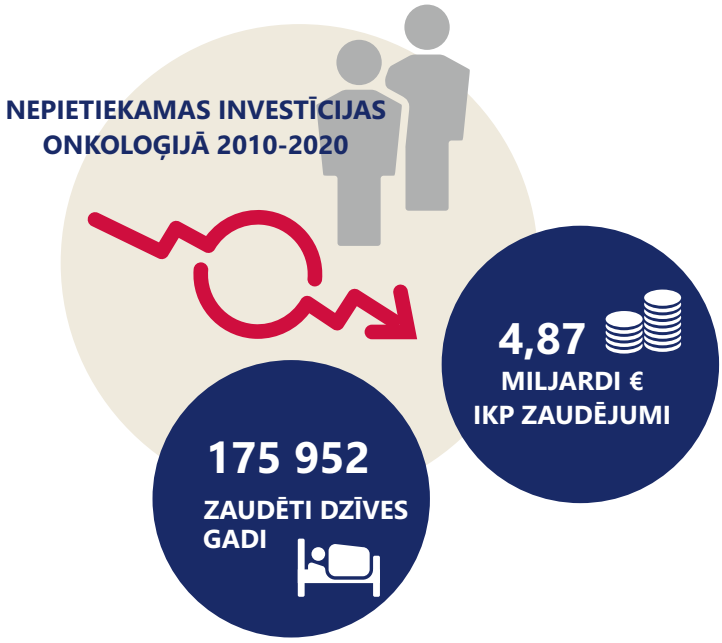

Amerikas Tirdzniecības palāta Latvijā aicina:

Paaugstināt valsts budžetu veselības aprūpei – par vairāk un veselīgākiem cilvēkiem darbaspējīgā vecumā, kuri ir pamats Latvijas ekonomikas izaugsmei un ilgtspējai

Kopsavilkums

- Lai gan veselības aprūpes nozarei 2022.gadā no nepieciešamā papildu līdzekļu apmēra ir piešķirta aptuveni trešā daļa, hroniski trūkstošās investīcijas nozarei draud turpināt atstāt negatīvu ietekmi uz Latvijas iedzīvotāju veselību, piešķirtajam finansējumam nenosedzot gadiem uzkrātas vajadzības.
- Latvijas veselības aprūpes budžets joprojām būtiski atpaliek no Eiropas Savienības (ES) un OECD valstu vidējā. ES un OECD valstu veselības aprūpes finansējums no valsts budžeta 2019.gadā sastādīja vidēji 7,0%, bet Latvijā tikai 4,2% no IKP. Atbilstoši Veselības ministrijas prognozēm, 2022.gadā veselības aprūpes budžets plānots 4,51% no IKP apmērā, joprojām būtiski atpaliekot no ES vidējā un mūsu kaimiņvalstu rādītājiem.
- Ja Latvija prioritizētu investīcijas veselības aprūpē jau kopš 2000.gada, tad šobrīd valstī būtu par **60 000 vairāk iedzīvotāju**, ik gadu tiktu saglabātas **4 000 dzīvības** un būtu par **40 000 vairāk cilvēku darbaspējīgā vecumā**, kas veicinātu ātrāku ekonomisko izaugsmi, nodrošinot 0,2% IKP pieaugumu katru gadu, kā rezultātā Latvijas **IKP** būtu **par 4% lielāks**, nekā tagad.
- Onkoloģiskās slimības ir otrais biežākais nāves cēlonis Latvijā un mirstība no onkoloģiskām slimībām ekonomiski aktīvajā vecuma grupā pēdējās dekādes laikā nav būtiski mainījusies. Šajā laika periodā ir zaudēti **175 952 dzīves gadi**, radot Latvijai IKP zaudējumus **2,174 miljardus EUR** kā neiegūtais IKP faktiskajās cenās par attiecīgo gadu periodā no 2010.-2020.gadam. Turklāt nodarbināto vecuma grupā IKP zaudējumi 10 gadu laikā sasniedz **4,8 miljardus EUR**. Pieaugot sabiedrības labklājībai IKP zaudējumi gadu no gada palielinās, tādējādi radot lielāku negatīvu ietekmi uz ekonomiku un iezīmējot riskus Latvijas ilgtspējīgai attīstībai.
- Ilgstpējīgs, prognozējams valsts budžets veselības aprūpei nodrošinās iedzīvotāju veselības saglabāšanu un kvalitatīvi nodzīvoto gadu pieaugumu, tādējādi veicinot nodarbinātību un ekonomikas konkurētspēju Latvijas ilgtspējīgai attīstībai.

Ņemot vērā Valdības deklarācijā ietverto apņemšanos izveidot ilgtspējīgu veselības aprūpes finansēšanas modeli un palielināt publiskā sektora finansējumu veselības aprūpei, Amerikas Tirdzniecības palāta Latvijā aicina:

Paaugstināt valsts bāzes budžetu veselības aprūpei un izvērtēt iespēju sasaistīt veselības aprūpes budžetu ar IKP pieaugumu tā, lai līdz 2027.gadam no valsts budžeta ieguldītā summa veselības aprūpē būtu līdzvērtīga ES vidējam rādītājam.

Nodrošināt finansējumu onkoloģisko slimību ierobežošanai atbilstoši izstrādātajam Veselības aprūpes pakalpojumu onkoloģijas jomā uzlabošanas plānam 2022.–2024.gadam.

Atsauces

1. Deklarācija par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību https://www.mk.gov.lv/sites/mk/files/media_file/kk-valdibas-deklaracija_red-gala-1.pdf
2. OECD "Health expenditure and financing: Health expenditure indicators" https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm Eiropas Savienības Statistikas biroja dati: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_mlexpec/default/table?lang=en
3. Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2021.–2027.gadam projekts http://tap.mk.gov.lv/doc/2021_02/VMpam_100221_SabVesPam.134.docx
4. OECD "Health expenditure and financing: Health expenditure indicators" un "Health status" https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm Health status - Life expectancy at birth - OECD Data https://data.oecd.org/healthstat/life-expectancy-at-birth.htm
5. OECD https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm
6. OECD "Government at a Glance 2021" https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/1c258f55-en.pdf?expires=1633505418&id=id&accname=guest&checksum=6D7633419CA2F6BED5D734597016A5AC
7. Veselības ministrijas prezentācija 28.09.2021. Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas sēdē "Veselības nozares prioritārie pasākumi" https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/8c768ec78b544264c2258759002aed09/$FILE/2021-09-28%20VM_PP.pptx
8. OECD "Health expenditure and financing: Health expenditure indicators" un "Health status". https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm
9. Saskaņā ar Latvijas bankas Monetārās politikas pārvaldes Makroekonomikas analīzes daļas galvenā ekonomista Oļega Krasnopjorova aprēķiniem https://www.macroeconomics.lv/presentation-healthcare-and-macroeconomy-case-latvia
10. Latvia: Country profile 2019, OECD (9.-10.lpp.) https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b9e65517-en.pdf?expires=1632293760&id=id&accname=guest&checksum=AACB75D400F5473F50F9F602A6C8C6D2
11. Eiropas Padomes ieteikums par Latvijas 2019. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas 2019. gada stabilitātes programmu (2019/C 301/14) (4.-5.lpp.) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0905(14)&from=EN
12. Horizon Europe Strategic Plan (2021 – 2024). Feb 2021. ISBN 978-92-76-31020-4 doi:10.2777/083753 https://ec.europa.eu/health/non_communicable_diseases/cancer_en
13. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Europe's Beating Cancer Plan https://ec.europa.eu/health/sites/default/files/non_communicable_diseases/docs/eu_cancer-plan_en.pdf
14. Veselības ministrijas Onkoloģijas domnīcu apkopojums https://www.vm.gov.lv/lv/print/pdf/node/2642
15. Plāna projekts "Veselības aprūpes pakalpojumu onkoloģijas jomā uzlabošanas plāns 2022.–2024.gadam http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2021-06-13&dateTo=2021-09-13&vss&text=onkolo%C4%A3ijas&org=0&area=0&type=0
16. Veselības ministrijas prezentācija "Veselības nozares prioritārie pasākumi" Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas sēdē 28.09.2021. https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/8c768ec78b544264c2258759002aed09/$FILE/2021-09-28%20VM_PP.pptx
17. AmCham aprēķins. Veselības statistikas datubāze. PZMG20. Potenciāli zaudētie mūža gadi (0-64 gadu vecumā) sadalījumā pa nāves cēloņiem un dzimumiem. https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRP/IRP020/
18. Oficiālās statistikas portāls. Dati: Iekšzemes kopprodukts un bruto pievienotā vērtība https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/ikp-gada/2411-iekszemes-kopprodukts-un-bruto-pievienota-vertiba
19. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics#Life_expectancy_at_birth

Amerikas Tirdzniecības palātas Latvijā veselības aprūpes darba grupa ir platforma dažādiem veselības aprūpes nozares uzņēmumiem un organizācijām. Tā apvieno gan vietējo, gan ārvalstu veselības aprūpes uzņēmumu starptautisko pieredzi ar mērķi uzlabot veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību. Amerikas Tirdzniecības palātas Latvijā veselības aprūpes darba grupa strādā, lai veicinātu efektivitāti un inovācijas veselības aprūpes sistēmā, kā arī sniegtu atbalstu veselības politikas uzlabojumiem, iesaistoties dialogā ar valsts institūcijām un citām iesaistītajām pusēm.

AmCham Latvia
Thought leadership hub

Amerikas Tirdzniecības palāta Latvijā (AmCham) ir vadošā ārvalstu tirdzniecības palāta Latvijā. AmCham misija ir veicināt un stiprināt tirdzniecību, investīcijas, partnerību un draudzību starp ASV un Latviju, kā arī kalpot par viedokļu, zināšanu apmaiņas un kontaktu platformu biedriem, partneriem un starptautiskās uzņēmēju sabiedrības pārstāvjiem Latvijā. AmCham mērķi sakņoti četros pamatprincipos: godprātīga, atbildīga, uz sadarbību un izcilību vērsta darbība. Starp AmCham galvenajām prioritātēm 2021.gadā ir veicināt Latvijas cilvēkkapitāla attīstību, sekmējot prasmju attīstību un uzlabojot sabiedrības veselību.

www.amcham.lv